

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

2

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1977

Edmund Benter

POMNIK – GŁÓWNY AKCENT UPAMIĘTNIENIA BYŁEGO OBOZU
KONCENTRACYJNEGO STUTTHOF W SZTUTOWIE

Hitlerowski obóz koncentracyjny Stutthof przeszedł do historii jako miejsce, gdzie w latach okupacji więziono i mordowano Polaków oraz przedstawicieli 13 narodowości. Był on pierwszym obozem, jaki powstał na terenach Polski i jednocześnie ostatnim wyzwolonym w całej okupowanej Europie. Obóz koncentracyjny Stutthof istniał przez cały czas trwania II wojny światowej, tj. od 2 września 1939 r. do 9 maja 1945 r. Tych 5 lat, 8 miesięcy i 8 dni Stutthofu to krwawa karta w historii II wojny światowej. Władze Polski Ludowej, pragnąc uczcić pamięć pomordowanych, powołały muzeum martyrologiczne. W listopadzie 1961 r. na posiedzeniu Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa minister Janusz Wieczorek podkreślił konieczność utworzenia placówki muzealnej, której działalność byłaby zbliżona charakterem do istniejących już w Oświęcimiu i na Majdanku. Realizując powyższe zalecenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku pod przewodnictwem Piotra Stolarka na wniosek wiceprzewodniczącego mgr. Bernarda Szczęsnego uchwałą z dnia 12 marca 1962 r. powołało Muzeum Stutthof w Sztutowie. W planach perspektywicznych oprócz działalności naukowo-badawczej, naukowo-oświatowej i konserwacyjno-ekspozycyjnej przewidziano również prace nad trwałym upamiętnieniem terenu byłego KL Stutthof.

Tym, którym nie było sądzone przeżyć, i tym, którzy po ciężkich latach odwiedzali to miejsce, wracając wspomnieniami do tych strasznych dni, a potomnym ku przestrodze — postanowiono zbudować pomnik. Projekt pomnika zlecono znanemu artyście rzeźbiarzowi Wiktorowi Tołkinowi. Jemu również powierzono wykonanie rzeźby. Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa pod przewodnictwem ministra Janusza Wieczorka, przy udziale Józefa Pietrusińskiego — sekretarza generalnego Rady Ochrony, objęła patronat nad tym zamierzeniem. Ze strony Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Gdańsku poparcia udzielił Piotr Stolarek, przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku i przewodniczący Klubu byłych Więźniów Stutthofu Bernard Szczęsny — wiceprzewodniczący WRN w Gdańsku.

Organizację budowy pomnika Prezydium Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Gdańsku

zleciło Muzeum Stutthof. Ówczesny jego dyrektor, mgr Tadeusz Matusiak, oparł się na zespole pracowników Muzeum Stutthof, którzy wypełniając swoje profesjonalne obowiązki, nie szczędzili sił i czasu na realizację tego zadania. Dotyczy to zarówno działu naukowego z ówczesnym kierownikiem działu, a aktualnie dyrektorem Muzeum, mgr. Mirosławem Glińskim, jak i zespołu administracyjno-gospodarczego działającego pod kierunkiem Edmunda Bentera. Koordynatorem prac budowlanych został mgr inż. arch. Tadeusz Chrzanowski.

Budowa pomnika trwała dwa i pół roku. Mimo licznych trudności, na jakie natrafiano w czasie realizacji budowy, została ona zakończona zgodnie z założeniami. Ze względu na specyfikę budowy oraz częściowo społeczny charakter robót prace budowlane prowadzone były systemem gospodarczym, a roboty specjalistyczno-branżowe zlecano odpowiednim przedsiębiorstwom.

Jak każdą inwestycję, również budowę pomnika rozpoczęto od starań o środki finansowe na ten cel. Już w październiku 1965 r. Wojewódzki Obywatelski Komitet Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa oraz dyrekcja Muzeum Stutthof w Sztutowie zwrócili się z prośbą o sfinansowanie budowy pomnika na terenie byłego obozu koncentracyjnego Stutthof w Sztutowie. Całkowity koszt zamierzenia obliczano na sumę 2,925 mln zł, a realizację przewidziano na okres 24 miesięcy. Równocześnie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku skierowało do przewodniczącego Komisji Planowania Gospodarczego w Warszawie projekt uchwały przyjętej na posiedzeniu w dniu 9 marca 1965 r. przez Wojewódzki Komitet Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa o rozpoczęciu prac przy realizacji pomnika. W projekcie uchwały określono, iż środki na realizację powyższego zadania zapewnione będą ze Społecznego Funduszu Odbudowy Stolicy oraz z czynów społecznych. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku zwróciło się do przewodniczącego Komisji Planowania Gospodarczego w Warszawie z prośbą o zezwolenie na wprowadzenie do planu inwestycyjnego na rok 1966 budowy pomnika w Sztutowie. Zaoferowana pomoc Kaszubskiej Brygady WOP i Zarządu Portu w Gdyni oraz pierwsza dotacja z SFOS w wysokości 324 tys. zł pozwoliły na podjęcie robót przygotowawczych już w 1965 r. Usilne starania o dalsze środki pieniężne przyniosły rezultat dopiero w sierpniu 1966 r. Z SFOS otrzymano dalsze 424 tys. zł, a w r. 1967 ze Społecznego Funduszu Budowy Szkół i Internatów — 1,278 mln zł. Pozostała suma planowana była na 1967 r. Tymczasem w trakcie realizacji budowy nastąpiły zmiany w projekcie pomnika, pociągające za sobą zwiększenie kosztów o 2 094 900 zł, a z przyczyn innych nastąpił dalszy wzrost o 557 tys. zł. Uaktualnione zestawienie kosztów opiewa więc na sumę 5 576 500 zł. Przyczyną tego było podwyższenie przez autora projektu akcentu poziomego pomnika w stosunku do pierwotnych założeń. Spowodowało to wzrost kosztów modelu i konieczność przeprojektowania zakresu robót

